

MINIMUMSPROGRAM

**Produktionsskolernes fælles
idé- og værdigrundlag**

Revideret debatoplæg

**Foreningen for Produktionsskoler og
Produktionshøjskoler
September 1998**

1. LOVGRUNDLAG OG PLACERING I UDDANNELSESBILLEDET M.V.

Produktionsskolernes lovgrundlag er senest revideret ved *lov nr. 449 af 14. Juni 1995 om daghøjskoler og produktionsskoler m.v.*

Af undervisningsministerens indledende bemærkninger til loven fra 1995 fremgår det bl.a.:

- at formålet med lovrevisionen var at følge op på handlingsplanen for uddannelse af alle unge (*Uddannelse Til Alle, november 1993*) ved at tilvejebringe et mere hensigtsmæssigt lovgrundlag for produktionsskolernes placering i det samlede ungdoms- og voksenuddannelsesbillede og dermed sikre skoleformen en større rolle i udbygningen af ungdomsuddannelserne.
- at produktionsskolerne indtil da var knyttet tæt til det kommunale aktivringssystem, men at den pædagogiske model med tæt forbindelse mellem undervisning og produktion havde slået så meget an, at man fandt, at produktionsskolerne dækker et behov, som rækker ud over det snævert aktivringsmæssige, og at der derfor vil være behov for skolerne også i perioder med lav arbejdsløshed.
- at trods skolernes øgede selvstændighed er kommunerne fortsat en central samarbejdspartner, og at det er meningen at fastholde et lokalt engagement omkring og en lokal forankring af de enkelte produktionsskoler.
- at produktionsskolernes tilbud som følge af lovrevisionen får status som ordinære uddannelses tilbud til uddannelsessøgende, og at der er frit optag til skolerne.
- at produktionsskolernes målgruppe er den andel af en ungdomsårgang (p.t. ca. 1/5), der ikke får en ungdomsuddannelse, enten fordi de ikke påbegynder en sådan uddannelse, eller fordi de ikke gennemfører den.
- at målgruppen i vidt omfang skal omfatte den svageste gruppe af unge, som har vanskeligheder med at komme i gang med en uddannelse efter folkeskolen.
- at den hidtidige ordning med en særlig godtgørelse til deltagere på produktionsskolerne videreføres under betegnelsen skoleydelse.

2. OVERORDNET MÅL- OG INDHOLDSBESKRIVELSE.

Produktionsskolerne tilbyder *undervisningsforløb, som i videst muligt omfang integrerer produktion, undervisning og udvikling af livsfærdigheder med hinanden*. Undervisningen er inspireret af *håndværkenes læringskultur*, bygger på de danske *folkeoplysningsværdier* og har den danske *demokratiopfattelse* som grundlag.

Al undervisning på produktionsskolerne - såvel værkstedsundervisningen som den øvrige undervisning - har som *overordnet mål at udvikle deltagernes livsfærdigheder - generelle kundskaber - som i videst muligt omfang skal være integreret i og omkring praktisk opgaveløsning*.

Med den store satsning på uddannelse til alle i samfundet er det produktionsskolernes opgave at sikre, at der er relevante læringsmuligheder for unge, hvis ressourcer ligger på andre områder end dem, det traditionelle uddannelsessystem prioriterer.

Det bærende element i produktionsskolernes pædagogik er, at deltagerne lærer ved at arbejde, dvs. ved at handle selv. Baggrunden herfor er, at der faktisk er en betydelig befolkningsgruppe, som bedst kan lære ved at udføre opgaver i praksis eller ved at se, hvordan man gør det i praksis.

Det grundlæggende i produktionsskolernes dagligdag er derfor værkstedsundervisningen, hvor deltagerne medvirker i udførelsen af en bred vifte af reelle produktioner, som skal have et professionelt tilsnit, og som enten afsættes eller bruges af skolen selv.

De produktioner, der udføres på en produktionsskole, spænder vidt. Den enkelte produktionsskole har en større eller mindre vifte af forskellige værksteder, der udfører arbejdsopgaver inden for f.eks.

- almindelige fremstillingsvirksomhed som træ, metal, tekstil og trykkeri mv.
- serviceproduktion som EDB, multimedie og kantinedrift mv.
- kreativ produktion på musik-, drama- og billedværksteder mv
- en række andre værkstedsområder, der udfører opgaver inden for områder som f.eks. fiskeopdræt, naturgenopretning, jordbrug og dyrehold, børnepædagogisk arbejde, skibsbyggeri og sejlads mv.

Produktionsskolerne er beslægtet med og inspireret af håndværkenes læringskultur, idet lære- og udviklingsprocesserne i videst muligt omfang foregår, mens man løser de praktiske opgaver på værkstederne, og er integreret i det sociale og arbejdsmæssige fællesskab sammen med andre og som oftest mere erfarne deltagere. Værkstedslæreren er den naturlige autoritet for deltagernes tilegnelse af fagområdets viden og værdier.

Læringen sker således i sammenhænge, hvor deltagerne har mulighed for at handle, gøre erfaringer, bygge videre på dem og gradvis udbygge deres aktionsradius, både menneskeligt og fagligt.

Produktionsskolerne bygger på de *danske folkeoplysningsværdier*, der igennem generationer har skabt grobund for, at det enkelte menneske har kunnet udvikle selvværd, livskvalitet, viden og kompetence for at udfylde sin plads i fællesskabet.

Produktionsskolerne ser det derfor som deres opgave at skabe et læringsrum, der kan formidle viden og værktøjer, som sætter deltagerne i stand til at overskue og turde tage forskellige valg, som de aktuelt og i fremtiden stilles overfor - en læring, der også udvikler deltagernes evne og lyst til at lære.

Produktionsskolerne har den *danske demokratiopfattelse* som grundlag og har derfor som målsætning, at deltagerne får kendskab til demokratiets formelle og uformelle spilleregler, bliver i stand til at agere konstruktivt i konfliktsituationer og at tænke i helhedsorienterede problemløsninger.

Da forudsætningen for en sådan undervisning er, at den enkelte deltager får samlet sig konkrete erfaringer, ser skolerne det som deres opgave at gøre dele af styringen af skolen til en platform for demokratisk deltagelse og medindflydelse.

3. MÅLGRUPPER

Produktionsskolerne er et uddannelses tilbud, som står åbent for alle unge, der ikke har gennemført en ungdomsuddannelse.

Produktionsskolerne kan som udgangspunkt frit optage alle unge, der ikke har gennemført en ungdomsuddannelse.

Det er således ikke en betingelse, at den enkelte person forud for optagelsen er uden beskæftigelse, men skolernes tilbud kan også anvendes som led i kommunernes pligt til at aktivere ledige. I disse tilfælde sker optagelsen på de vilkår, der er fastsat i lovene om en aktiv socialpolitik og en aktiv arbejdsmarkedspolitik.

Deltagerne skal som hovedregel have afsluttet undervisningspligten og være under 25 år ved optagelsen.

Skolerne kan endvidere optage unge som led i en erhvervsgrunduddannelse (EGU), en fri ungdomsuddannelse (FUU) eller et brobygningsforløb.

Skolerne kan også anvendes for enkeltelever eller grupper af elever fra folkeskolens 8.-10. Klasser for de undervisningsforløb, der kan etableres for disse i henhold til folkeskolelovens § 9, stk. 5.

Uddannelsestilbuddet kan endelig i enkelte tilfælde gives til personer på 25 år og derover, som efter den enkelte skoles vurdering har et særligt behov for et produktionsskoleforløb.

Når man skal beskrive, hvad det er for unge, der optages på produktionsskolerne, må man være opmærksom på det forhold, at ungdommen i det moderne samfund i højere grad end tidligere er præget af forskellighed og individualitet, og at ungdomsperioden i dag har en større udstrækning i kraft af forkortet barndom og de unges større sociale og økonomiske afhængighed af forældregenerationen.

Det er derfor i dag et vilkår for de unge at skulle skabe sig en identitet og erhverve sig kvalifikationer i et samfund, der er præget af færre fælles normer og værdier, voksende materiel levestandard, nye medier, et stigende antal subkulturer etc.

Det er karakteristisk for produktionsskolernes deltagere, at det er *uafklarede unge, som det traditionelle skole- og uddannelsessystem ikke har evnet at få i tale eller at fastholde, og som søger andre veje til voksen- og arbejdslivet*. Nogle af dem vælger produktionsskolerne, som tilstræber et skolemiljø, som møder de unge med respekt for, hvad og hvem de er og hver især rummer af potentialer, og som giver dem tid og rum til at afprøve og udvikle sig selv i forskellige praktiske og sociale sammenhænge, så de får bedre forudsætninger for at gå i gang med en uddannelse eller et arbejde.

Det frie optag indebærer, at alle unge fra målgruppen kan optages på en produktionsskole. Hvadenten der er tale om unge uden særlige problemer eller om unge med særlige indlæringsmæssige, sociale eller adfærdsmæssige problemer, gælder det for dem alle, at de optages på lige fod ud fra princippet om, at *alle har ret til en ny chance*: at blive optaget på en produktionsskole, uden at der afkræves dem alle mulige oplysninger om deres tidligere baggrund.

4. FORMÅL OG OPGAVER

Produktionsskolernes uddannelsesstilbud skal tage udgangspunkt i den enkelte deltagers forudsætninger og styrke deltagerens personlige udvikling og kvalificere dem til at indgå i det øvrige uddannelsessystem eller på arbejdsmarkedet.

I praksis tager produktionsskolerne udgangspunkt i hver enkelt deltagers samlede situation ("det hele menneske") og ser det som deres overordnede målsætning at udvikle deltagerens generelle kundskaber - og dermed deres livskompetence - så de bliver bedre i stand til at tage ansvaret for deres eget liv.

Livskompetence er ikke nogen fast størrelse som man én gang for alle har erhvervet sig, men snarere et ideal, som man livet igennem stræber imod. Livskompetencen erhverves på en flersidig måde,

- dels gennem livslæring (personlig udvikling via egen tilegnelse og bearbejdning af samfundsmæssige normer og værdier og af de erfaringer, man gør sig),
- dels gennem kvalificering (erhvervelse af viden, kunnen og færdigheder, der er målrettet uddannelse og forankring på arbejdsmarkedet).

Det er karakteristisk, at mens livslæring kun vanskeligt kan formuleres som konkret indlæringsmål (hvordan lærer en ung f.eks. gå-på-mod?), så lader kvalificeringen sig udmærket tilrettelægges som indlæringsstilbud, der f.eks. skal rette op på konstaterede faglige mangler.

Opgaven for produktionsskolerne er således via en fleksibel organisering af undervisningen at søge undervisningsforløbet for hver enkelt deltager tilrettelagt, så *begge sider* af livskompetencen kan udvikles i en frugtbar vekselvirkning.

Produktionsskolerne er imidlertid ikke et uddannelsesstilbud i traditionel forstand, men en skoleform, som opererer i krydsfeltet mellem uddannelses-, arbejdsmarkeds- og socialpolitiske interesser og hensyn, idet skolerne må sikre sig spillerum til at kunne benytte mange forskellige veje og at holde alle muligheder åbne, for at kunne løse deres opgave bedst muligt i forhold til målgruppen.

Da skolerne har en særlig forpligtelse til at optage og støtte den svageste gruppe af unge, der ikke har nogen uddannelse efter folkeskolen, er det således en *vigtig del af produktionsskolernes formål og opgave at arbejde med deltagerens personlige og sociale situation.*

Dette arbejde er af betydeligt omfang og er ofte en forudsætning for deltagerens tilstedeværelse og aktive deltagelse i skolens undervisningsstilbud og omfatter bl.a. - at kontakte den unge telefonisk eller på bopælen ved fravær fra skolen, - at rådgive og bistå den unge, når der er tale

om f.eks. dårlige boligforhold, personlige og familiære problemer samt særlige adfærdsmæssige problemer på og uden for skolen.

Skolernes indsats på dette område må bygge på en medmenneskelig interesse, praktisk støtte og omsorg for og rådgivning om deltagernes liv og velbefindende og ikke føre til, at skolerne får karakter af at være socialpædagogiske foranstaltninger eller behandlingsinstitutioner.

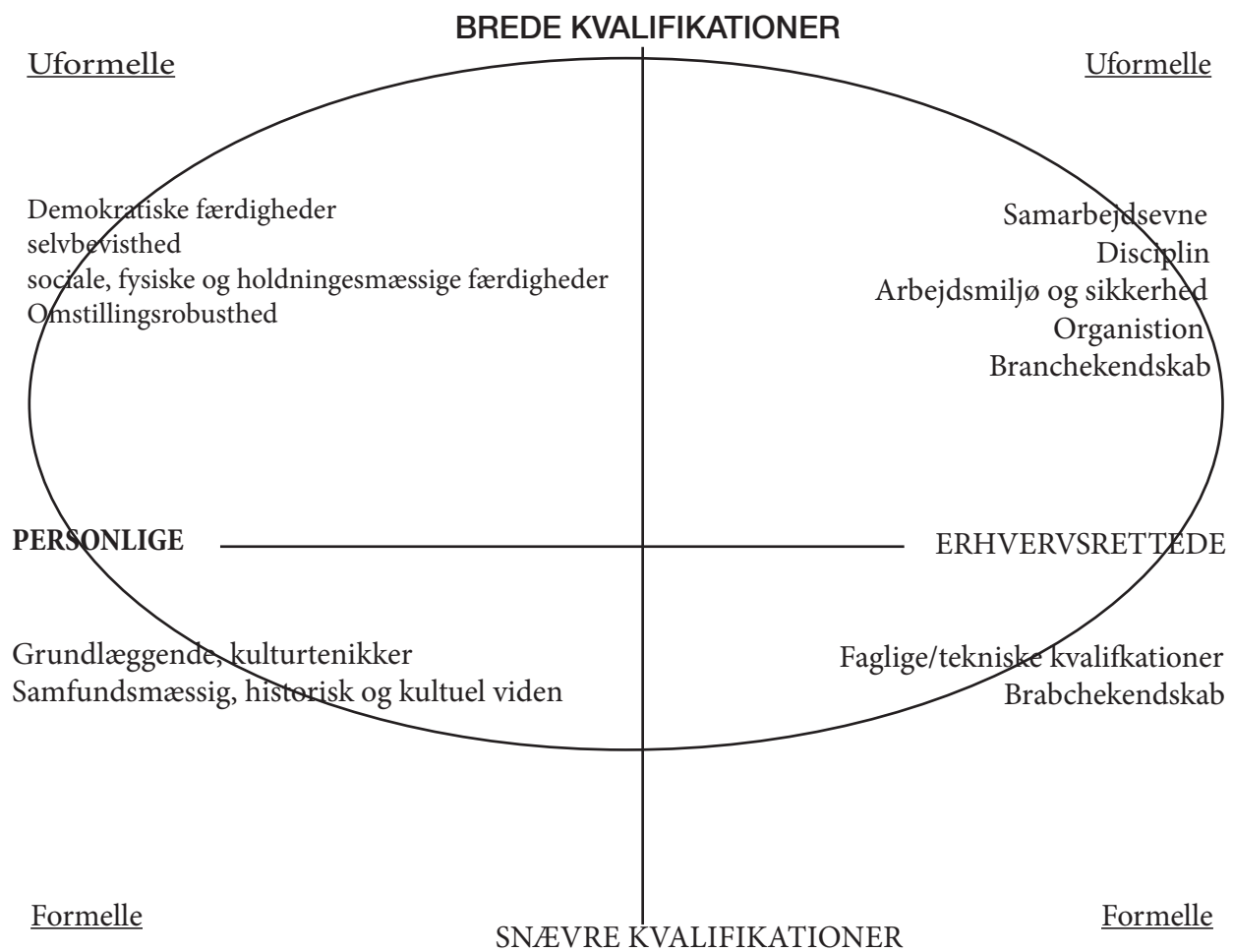
5. UNDERVISNINGENS INDHOLD, ORGANISERING OG FORMER

Indholdet i produktionsskolernes samlede tilbud:

Produktionsskolernes tilbud omfatter *grundlæggende almene, faglige og kulturbærende kundskaber*, og skolerne ser det som deres væsentligste opgave at udvikle deltagernes generelle kundskaber eller deres livskompetence.

Den følgende model beskriver de forskellige *kundskabs- eller kvalifikationskomponenter i livskompetencen*, idet det understreges, at der er tale om et analyseredskab.

I modellen har vi ved hjælp af ellipsen placeret *produktionsskolernes undervisningstilbud*, idet man vil se, at skoleformen tilstræber en ligevægt mellem personlige og erhvervsrettede kvalifikationer, og at hovedvægten for både personlige og erhvervsrettede kvalifikationer ligger på de brede og uformelle kvalifikationer.



Undervisningens organisering:

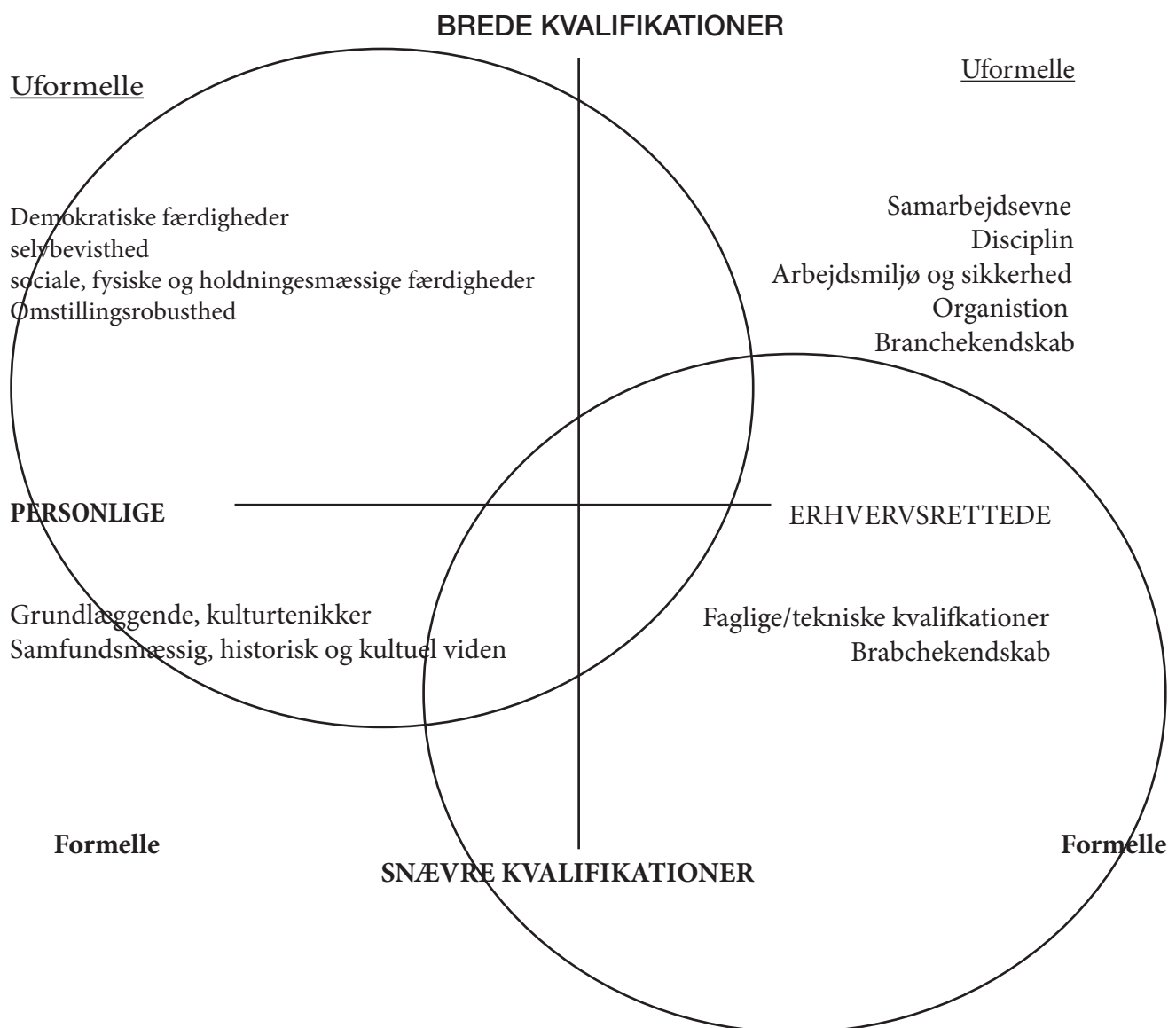
Da skolernes virksomhed ikke er eksamensrettet, og da skolerne arbejder med løbende optagelse og ophør, kommer de unge til at indgå i *individuelle forløb*, hvilket indebærer, at *fordelingen mellem det erhvervsrettede og det personligt udviklende vil være forskellig fra deltager til deltager, afhængig af de forudsætninger og ressourcer, den enkelte unge er i besiddelse af.*

Skolen udarbejder derfor i samarbejde med hver enkelt deltager og under hensyn til deltagerens forudsætninger og behov en plan for, hvordan forløbet kan udvikle den unges kvalifikationer, herunder på hvilke generelle kundskabsområder undervisningsindsatsen for den unge skal sættes ind.

For at illustrere forskelligheden og fleksibiliteten i de individuelle forløb er der i modellen nedenfor - *som eksempler* - indtegnet 2 ellipser:

Ellipsen til venstre skal vise vægtningen i forløbet for en ung, der i særlig grad har behov for en personlig udvikling, og hvor der kun i nogen grad satses på en mere målrettet faglig kvalificering. Der kan også være tale om en deltagers produktionsskoleophold i en indledende fase.

Ellipsen til højre søger at illustrere forløbet for en ung, der primært har brug for udvikling af sine erhvervsrettede/faglige kvalifikationer, og som kun i mindre grad har behov for en personlig udvikling. Det kan også være eksempel på en deltagers produktionsskoleophold i en senere eller afsluttende fase.



Ved tilrettelæggelsen af de produktioner, der udvælges og igangsættes på værkstederne, sørger skolerne for, at de integrerede eller afledte generelle kundskaber kan foldes ud under arbejdsprocessen som led i udviklingen af deltagernes livsfærdigheder.

Udvikling af de generelle kundskaber danner samtidig udgangspunkt for produktionsskolerens *vejledningsindsats*, idet produktionsskolerne sammen med den enkelte deltager udarbejder en plan for kvalifikations- og udviklingsmål ("logbog"), der løbende følges op og justeres (se afsnit 6 om vejledning).

Undervisningsformer

Undervisningen på produktionsskolerne har følgende former:

Værkstedsundervisningen.

Den grundlæggende *værkstedsundervisning*, der foregår i et socialt og arbejdsmæssigt fællesskab, hvor den enkelte unge tillærer sig dele af et fags kultur og kundskaber, og som er opgave- og problemformulerende - både i forhold til processen/produktet og i forhold til den unge, *men hvor det er læreprocessen for den unge, der er afgørende.*

Værkstedsundervisningen, som bygger på deltagernes aktive medvirken i udførelsen af værdiskabende arbejde, er en direkte måde at udvikle de unges personlige og faglige kvalifikationer på, idet arbejdet med produktionsopgaverne betyder, at der er en række ting, *der skal gøres* - altså en sagstvang og dermed en række nødvendighedsværdier, som de unge - uanset deres tidligere skolebaggrund eller forløb i øvrigt - lader sig inspirere, lære og opdrage af, så der åbner sig helt nye muligheder for dem.

Værkstedsundervisningen kan inddrage flere forskellige fagområder, eller to eller flere værksteder kan gå i samarbejde, omkring planlægning og udførelse af f.eks. større og mere sammensatte produktioner.

Planlægningen af produktionsopgaver kan ske på følgende måder:

- Som *basisproduktioner*, dvs. serie af eller tilbagevendende produktionsopgaver med gennemprøvede (del)opgaver, der er fastlagt på forhånd. Opgaverne skal være af forskellig sværhedsgrad og være overskuelige for deltageren, sikre en løbende arbejdsrytme og aktivitet på værkstedet og skal samtidig udvikle deltagerens generelle kundskaber. Hermed har det enkelte værksted

rådighed over et beredskab af arbejdsopgaver, der efter behov kan anvendes til at introducere nye deltagere på værkstedet og/eller opøve en vis rutine i bestemte færdigheder.

- Som *brede produktioner*, dvs. sammenhængende produktionsprocesser eller sammensatte produktioner, hvori deltagerne indgår i mange og forskelligartede arbejdsopgaver, som kan omfatte alle faser lige fra idéstadiet over projekteringsfase og fremstilling til evt. afsætning og afregning.
- Som *særlige produktioner*, der omfatter produktionsskolernes deltagelse i større udadvendte produktioner, hvor man udnytter hele skolens eller flere værksteders faglige muligheder ved at gå i samarbejde med lokalsamfundet om udførelse af en række opgaver i forbindelse med større begivenheder, f.eks. teater- og musikfestivals o.lign.

Øvrige undervisningsaktiviteter.

Produktionsskolernes tilbud omfatter en række *øvrige undervisningsaktiviteter*, da de enkelte værkstedstilbud på en produktionsskole i sig selv ikke kan tilgodese alle kundskabsområder, og da visse former for undervisning vil forekomme unaturlig i en værkstedssammenhæng.

- *Undervisning i grundlæggende kulturteknikker.* I det omfang, undervisning i grundlæggende kulturteknikker som regning, læsning, skrivning, informationsteknologi mv. ikke foregår integreret i værkstedsundervisningen, tilbyder skolerne særskilt undervisning heri til de deltagere, der ønsker det og udtrykker behov for det.
- *Demokrati og medindflydelse.* I naturlig forlængelse af skolernes målsætning om at gøre dele af styringen af skolerne til en platform for demokratisk deltagelse og medindflydelse, inddrages deltagerne i planlægnings- og beslutningsprocesser, der vedrører skolens dagligdag og drift. Skolerne etablerer fora, hvor dette kan finde sted, f.eks. ugentlige fællesmøder, elevråd, sikkerhedsudvalg mv.
- *Ekskursioner og internationalt samarbejde.* Skolerne arrangerer ekskursioner med særlige undervisningsaktiviteter i ind- og/eller udland. En række skoler indgår endvidere i samarbejde med beslægtede udenlandske institutioner om gensidige udvekslingsbesøg og om udstationering og modtagelse af unge i uddannelsespraktik af kortere eller længere varighed.

- *Praktik af kortere varighed.* I produktionsskolernes tilbud kan indgå praktik af kortere varighed i offentlig eller privat virksomhed.
- *Specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand.* Produktionsskolerne kan endvidere tilbyde specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand.
- *Undervisning under anden lovgivning.* Indtil 12 timer om ugen kan anvendes til undervisning, der hører under anden lovgivning.
- *Øvrige undervisningsaktiviteter.* Der er tale om bl.a. følgende øvrige undervisningsaktiviteter: særlige temadage eller -uger, fællesundervisning og fællesspisning, sociale arrangementer, herunder f.eks. åbent-hus arrangementer, foredrag og film mv., fester i forbindelse med højtider og skolens egne traditioner.

6. VEJLEDNING.

Vejledningen på produktionsskolerne er en omfattende og vigtig funktion, der iøvrigt bygger på de samme indholdsmæssige overvejelser som indholdet af skolernes undervisning, idet sigtet er udvikling af deltagernes generelle kundskaber.

Vejledningen foregår kontinuerligt (dvs. dagligt), og ansvaret er som udgangspunkt placeret hos alle lærere, der er tilknyttet deltagernes undervisning.

Vejledningen har typisk følgende former:

- *Daglig individuel vejledning og rådgivning* i form af samtaler, der foregår integreret i de sociale og arbejdsmæssige processer.
- *Jævnlig formelle vejledningssamtaler om undervisningsforløbet* med henblik på at sikre, at der løbende sker en evaluering af den enkeltes personlige og faglige udviklingsproces.
- *Uddannelses- og erhvervsvejledning*, herunder vejledning om social- og arbejdsmarkedslovgivning m.v.

Selve vejledningsforløbet opbygges omkring en personlig kvalifikations- og udviklingsplan ("logbog"), der indeholder beskrivelse af mål, kurs og begivenheder i løbet af produktionsskoleopholdet.

I samarbejde med skolens medarbejdere afstikkes en kurs (personlig og faglig udviklingsplan). Undervejs vurderes de begivenheder (undervisningsindhold), der fører mod målet, og kursen justeres løbende.

7. SKOLEMILJØ

Et af produktionsskolernes særlige kendetegn er den skolekultur, der opstår ved integrationen mellem et professionelt fagligt miljø, og et miljø for almen og kulturbærende undervisning, der er båret af værdierne for folkelig oplysning, hvor der er tid til samtaler og fordybelse, og hvor der er plads for medansvar og medindflydelse på skolens rammer og dagligdag.

For at sikre et socialt, trygt og inspirerende skolemiljø, hvor de unge kan udvikle sig, er produktionsskolerne afhængige af lærerkræfter, der har professionel baggrund, og som kan påtage sig både ansvar og medansvar for den undervisning, rådgivning og vejledning, der praktiseres på den enkelte skole, som holder af unge og har særlig viden om dem, og som kan motivere og begejstre dem.

Det er derfor naturligt, at lærerne også har medindflydelse på skolens virksomhed og udvikling, f.eks. ved deltagelse i fælles medarbejdermøder og debatdage om skolens pædagogiske arbejde m.v.

Miljøet på den enkelte produktionsskole skal i øvrigt være baseret på en opfattelse af begreberne *stil*, *tone* og *tradition*, der er fælles for både deltagere, lærere og ledelse:

- *Stilen* er det særpræg, som skolens rammer reflekterer i forholdet til kultur, natur, omgivelser, miljø og kunst (f.eks. materialevalg, sundheds- og miljøpolitik, udsmykning m.v.)
- *Tonen* er den indre atmosfære og omgangstone mellem de forskellige mennesker på skolen (forholdet indbyrdes og til hinanden gennem evne til samtale, tolerance, hjælpsomhed, tillid og åbenhed i alle situationer).
- *Traditionen* er rammen om form og indhold i de undervisningsaktiviteter, der forbinder skolens deltagere med både fortid og fremtid, så de i deres udvikling vil kunne forholde sig til de værdier, skolen repræsenterer (f.eks. faglige og historiske traditioner, årets gang og mærkedage, generelle kunskabsområder inden for etik og æstetik, natur, samfund og sprog).
